

UDK 347.68 ; 347(497.11)

CERIF: S 130

DOI: 10.51204/Anali_PFBU_22MK10A

Dr Dejan B. ĐURĐEVIĆ*

***NORMATIVNO UOBLIČAVANJE UGOVORA O DOŽIVOTNOM
IZDRŽAVANJU U SKICI ZA ZAKONIK O OBLIGACIJAMA I
UGOVORIMA I U PREDNACRTU GRAĐANSKOG ZAKONIKA
REPUBLIKE SRBIJE***

Ovaj rad je posvećen uporednoj analizi predloga zakonskog uređenja ugovora o doživotnom izdržavanju u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima i predloga koji je učinjen u Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije. U tekstu se prikazuje istorija razvoja ugovora o doživotnom izdržavanju u srpskom zakonodavstvu i objašnjavaju okolnosti koje su ga oblikovale i postavile u propis posvećen naslednom pravu. Autor posebno kritikuje predloge u Prednacrtu zato što njegovi redaktori nisu iskoristili priliku da stvore nova pravila koja bi odgovarala savremenim okolnostima već su po inerciji preuzeli postojeća pravila iz Zakona o nasleđivanju, u kojima su odavno uočeni značajni nedostaci. Autor zaključuje da ugovor o doživotnom izdržavanju zavređuje novo i sveobuhvatnije zakonsko uređenje koje bi odgovaralo potrebama prakse i koje bi rešilo dosadašnje dileme.

Ključne reči: *Ugovor o doživotnom izdržavanju. – Kodifikacija. – Zakonodavstvo. – Mihailo Konstantinović. – Građanski zakonik.*

---

* Redovni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija, *djurdjovic.pfb@gmail.com*.

1. UVOD

Svaka aktivnost usmerena na izmenu ili dopunu propisa kojima se uređuje ugovor o doživotnom izdržavanju s pravom izaziva veliku pažnju ne samo stručne nego i laičke javnosti. Ugovor o doživotnom izdržavanju je veoma poseban pravni institut i po svojoj pravnoj prirodi i zbog svog praktičnog značaja. To je obligacionopravni ugovor koji je u domaćoj praksi čvrsto naslonjen na nasledno pravo. U svakodnevnom životu taj ugovor je veoma značajan jer često predstavlja jedini način da stari ljudi koji poseduju neku nepokretnost obezbede sebi pristojnu negu.

Profesor Mihailo Konstantinović je dva puta imao priliku da normativno uobličava ugovor o doživotnom izdržavanju. Prvi put u šestoj deceniji prošlog veka, kada je radio¹ na saveznom Zakonu o nasleđivanju, koji je donet 1955. godine.² Kasnije, kada je pisao Skicu za zakonik o obligacijama i ugovorima, njen 21. odeljak posvetio je ugovoru o doživotnom izdržavanju.³ Zbog specifičnih ustavnih pitanja u bivšoj SFRJ,⁴ odredbe Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima kojima se uređuje ugovor o doživotnom izdržavanju nisu našle mesta u Zakonu o obligacionim odnosima iz 1978. godine.⁵

---

¹ Rad na saveznom Zakonu o nasleđivanju otpočeo je 1946. godine kada je Ministarstvo pravosuđa FNRJ poslalo anketu vrhovnim sudovima, u kojoj su oni izneli svoje viđenje kako treba urediti osnovna pitanja naslednog prava. Na osnovu te ankete prof. Mihailo Konstantinović izradio je Prednacrt zakona o nasleđivanju, koji je pod nazivom „Teze za predprojekt zakona o nasleđivanju” objavljen u *Arhivu za pravne i društvene nauke* (3/1947). Na osnovu tih teza sprovedena je inkluzivna javna rasprava, posle koje je nekoliko komisija sukcesivno radilo na izradi različitih nacrti zakona o nasleđivanju. Profesori Mihailo Konstantinović i Božidar S. Marković bili su članovi svih komisija. Poslednji Nacrt zakona o nasleđivanju sačinila je komisija u čijem sastavu su, osim prof. Konstantinovića i prof. Markovića, bili i: Nikola Srzentić, Josip Hrnčević i Božidar Radanović. Bliže o tome videti Marković 1955, 85–86.

² Savezni Zakon o nasleđivanju objavljen je u *Službenom listu FNRJ* 20/1955 od 11. jula 1955. godine.

³ Nacrt zakonika o obligacijama Mihailo Konstantinović je objavio 1969. godine (izdavač: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu). Nacrt je objavljen pod naslovom „Obligacije i ugovori” i podnaslovom „Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima”.

⁴ Od objavljivanja Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima do donošenja Zakona o obligacionim odnosima promenile su se ustavne odredbe o raspodeli nadležnosti za uređenje građanskopravne materije između federacije i republika. U članu 281 Ustava iz 1974. godine (*Službeni list SFRJ* 9/1974) predviđeno je da federacija preko svojih organa ne uređuje celokupno obligaciono pravo već samo osnove obligacionih odnosa (opšti deo obligacija) i ugovorne odnose u oblasti prometa robe i usluga. Prilikom izrade Zakona o obligacionim odnosima stalo se

Pitanje normativnog uobličavanja ugovora o doživotnom izdržavanju ponovo je aktuelizovano kada je Vladina Komisija za izradu Građanskog zakonika Republike Srbije otpočela rad na izradi Prednacrtu građanskog zakonika, koji je objavljen 28. maja 2019. godine.⁶ Dvanaest članova tog prednacrtu posvećeno je ugovoru o doživotnom izdržavanju (članovi 2702–2713).

U ovom radu biće ukazano na najznačajnije razlike u načinu na koji je normativno uobličen ugovor o doživotnom izdržavanju u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima i u Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije, da bi na kraju bio dat odgovor na sledeće pitanje: da li su rešenja koja Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima predlaže za ugovor o doživotnom izdržavanju danas prevaziđena ili pak mogu bolje da odgovore potrebama današnjeg vremena od rešenja koja su predložena u Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije?

2. POJAM UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

U članu 943, stav 1 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima dat je sledeći pojam ugovora o doživotnom izdržavanju: „Ugovorom o doživotnom izdržavanju obavezuje se primalac izdržavanja da prenese na davaoca izdržavanja svojinu određenih stvari ili koja druga prava, ili da mu isplati određenu svotu novca, a ovaj se obavezuje u naknadu za to, da ga izdržava i brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani.“ Definicija ugovora o doživotnom izdržavanju koju predlažu redaktori Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije u članu 2702, stav 1 uža je nego u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima: „Ugovorom o doživotnom izdržavanju obavezuje se primalac izdržavanja da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese svojina tačno određenih stvari ili kakva druga prava, a davalac izdržavanja se obavezuje da ga, kao naknadu za to, izdržava i da se brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani.“

---

na stanovište da ugovori o poklonu, posluži i doživotnom izdržavanju nisu tipični ugovori u oblasti prometa robe i i usluga, te da im stoga nije mesto u Zakonu o obligacionim odnosima. Videti Perović 1995, 9.

⁵ Zakon o obligacionim odnosima objavljen je u *Službenom listu SFRJ* 29/78.

⁶ Vlada Republike Srbije. Komisija za izradu Građanskog zakonika. 2019. Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije. Beograd. https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacrt-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html, poslednji pristup 13. oktobra 2022.

Osnovna razlika između ta dva pristupa ogleda se u tome što se Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije prilikom uređivanja ugovora o doživotnom izdržavanju ograničava samo na jedan njegov modalitet – onaj u kojem se svojina sa primaoca prenosi na davaoca izdržavanja u momentu smrti primaoca izdržavanja. Izvan regulative Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije ostaju drugi modaliteti ugovora sa obavezom doživotnog izdržavanja u kojima se svojina primaoca izdržavanja za njegovog života prenosi na davaoca izdržavanja. Za razliku od Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije, u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima uređuju se svi ugovori kojima se davalac izdržavanja obavezuje da za određenu naknadu izdržava primaoca izdržavanja. Ugovori o doživotnom izdržavanju po kojima se svojina primaoca izdržavanja u momentu njegove smrti prenosi na davaoca izdržavanja posmatraju se u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima kao jedan od modaliteta šire postavljenog ugovora o doživotnom izdržavanju. Tako u članu 945, stav 2 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima stoji: „Ako je prenos svojine na davaoca izdržavanja odložen do smrti primaoca izdržavanja, davalac izdržavanja može svoje pravo iz ugovora obezbediti upisom u zemljišnoj knjizi.“

Opisana razlika u određivanju pojma ugovora o doživotnom izdržavanju proističe iz drugačijeg pristupa kodifikatorskom radu. U pisanju Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije, a to se posebno odnosi na deo posvećen naslednom pravu, primetna je inercija koja se ogleda u tome što su gotovo doslovno preuzete norme važećeg Zakona o nasleđivanju iz 1995. godine.⁷ Član 2702, stav 1 Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije identičan je članu 194, stav 1 važećeg Zakona o nasleđivanju. Tvorci Zakona o nasleđivanju iz 1995. godine oslonili su se na pojam ugovora o doživotnom izdržavanju iz Zakona o nasleđivanju iz 1974. godine,⁸ a taj zakon je pak preuzeo rešenje iz saveznog Zakona o nasleđivanju iz 1955. godine.⁹ Na rešenje saveznog Zakona o nasleđivanju iz 1955. godine uticale su konkretne društvene okolnosti u kojima je na tom zakonu rađeno (Marković 1955, 142). Naime, s jedne strane, neposredno posle Drugog svetskog rata nije se pristupilo kodifikaciji celokupnog građanskog prava već samo porodičnog i naslednog. U zakonu koji je ograničen na uređenje naslednog prava, po prirodi stvari, nije bilo moguće normirati posebne imenovane obligacione ugovore. S druge strane, u tadašnjoj sudskoj praksi nije bilo jedinstvenog stanovišta o pravnoj kvalifikaciji sporazuma o doživotnom izdržavanju – da li ih smatrati ugovorom o nasleđivanju te ih poništavati, ili ih gledati kao klasične teretne obligacione ugovore u kojima je izvršenje jedne prestacije odloženo na trenutak smrti primaoca izdržavanja. Donošenje Zakona o

⁷ Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS* 46/95, 101/03 i 6/15.

⁸ Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik SRS* 52/74, 1/80 i 25/82.

⁹ Uporediti član 117 Zakona o nasleđivanju Srbije iz 1974. godine i član 122 saveznog Zakona o nasleđivanju.

nasleđivanju uočeno je kao prilika da se to pitanje razreši. U skladu s tim je i redigovan član 122, stav 1 saveznog Zakona o nasleđivanju: „Ugovor kojim se jedan ugovornik obavezuje da izdržava doživotno drugog ugovornika, ili neko treće lice, a u kome drugi ugovornik izjavljuje da mu ostavlja svu imovinu ili jedan njen deo u nasleđe nije ugovor o nasleđivanju, nego ugovor o otuđenju uz naknadu svih nepokretnih stvari koje pripadaju primaocu izdržavanja u vreme zaključenja ugovora, ili određenog dela tih stvari, čija je predaja davaocu izdržavanja odložena do smrti primaoca izdržavanja.“ Tu zapravo nije definisan neki imenovani obligacioni ugovor, kako se to inače čini u građanskim zakonicima ili zakonicima o obligacijama kojima se uređuju posebni imenovani obligacionopravni ugovori, već je reč o zakonskoj konverziji, gde je zakonodavac eksplicitno odredio da se jedan ništav ugovor (ugovor o nasleđivanju kojim se ugovorni naslednik obavezuje da doživotno izdržava ugovornog ostavioca) preobražava u drugi, punovažan ugovor koji proizvodi slična pravna dejstva (ugovor o doživotnom izdržavanju na osnovu kojeg davalac izdržavanja u momentu smrti primaoca izdržavanja ne stiže celokupnu njegovu imovinu već samo nepokretnosti koje su pripadale primaocu izdržavanja u momentu zaključenja ugovora).

Kada se radi na zakoniku o obligacijama ili građanskom zakoniku, redaktor ima mogućnost da neki poseban imenovani obligacioni ugovor u celini uredi. Profesor Mihailo Konstantinović je tu priliku iskoristio. U Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima on daje širi pojam ugovora o doživotnom izdržavanju, kojim su obuhvaćeni svi modaliteti tog ugovora. Takav pristup postoji i u nekim drugim uglednim stranim kodifikacijama obligacionog prava.¹⁰ Redaktori Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije nisu uočili niti iskoristili mogućnost da u jednoj sveobuhvatnoj kodifikaciji građanskog prava u celini uredi ugovor o doživotnom izdržavanju već su se zadovoljili postojećim zakonskim tekstom koji su doslovno prepisali iako je on nastao u prilično drugačijim društvenim okolnostima.

Praktične posledice različitog pristupa određivanju pojma ugovora o doživotnom izdržavanju veoma su značajne. Kada bi danas bio na snazi tekst Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije, i dalje bi postojale pravne praznine u pogledu ugovora o doživotnom izdržavanju na osnovu kojeg primalac izdržavanja prenosi svojina na davaoca izdržavanja čim se takav ugovor zaključi.¹¹ Takvih pravnih praznina ne bi bilo da je na snazi tekst Skice

¹⁰ U članu 521, stav 1 švajcarskog Zakonika o obligacijama ugovor o doživotnom izdržavanju (*Verpfändungsvertrag*) definiše se kao „ugovor kojim se primalac izdržavanja (*Pfränder*) obavezuje da prenese na davaoca izdržavanja (*Pfründgeber*) svoju imovinu ili pojedina imovinska prava, a ovaj se obavezuje da primaocu pruži doživotno izdržavanje i negu“.

¹¹ Videti i Jelčić (2003, 116), koja ističe da se u praksi često sklapa ugovor o doživotnom izdržavanju kojim se svojina prenosi na davaoca izdržavanja neposredno po zaključenju ugovora (u hrvatskoj pravnoj nauci za takve ugovore se uobičajio

za zakonik o obligacijama i ugovorima. Navešćemo tri značajna praktična pitanja u kojima dolazi do izražaja različit kodifikatorski pristup prof. Mihaila Konstantinovića i redaktora Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije.

Prvo pitanje se tiče forme ugovora o doživotnom izdržavanju u kojem se prenos svojine ne odlaže na momenat smrti primaoca izdržavanja. Kada se u članu 943, stav 1 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima šire definiše ugovor o doživotnom izdržavanju, a zatim u članu 944. propiše da se ugovor o doživotnom izdržavanju zaključuje u formi sudski solemnizovane isprave, onda je nesporno da toj formi podleže svaki ugovor o doživotnom izdržavanju, nezavisno od toga da li je njegov predmet pokretna ili nepokretna stvar i da li se svojina na davaoca izdržavanja prenosi u momentu primaoočeve smrti ili ranije. Međutim, kada se u članu 2702, stav 1 Prednacrtu građanskog zakonika uže postavi pojam ugovora o doživotnom izdržavanju, a nakon toga u članu 2703 propiše ta se takav ugovor o doživotnom izdržavanju zaključuje u formi javnobeležnički solemnizovane isprave, ostaje otvoreno pitanje u kojoj formi se zaključuje ugovor o doživotnom izdržavanju na osnovu kojeg svojina na pokretnoj stvari¹² na davaoca izdržavanja prelazi za života primaoca izdržavanja. U teoriji i praksi u vezi s tim pitanjem postoje različita shvatanja. Dok su jedni na stanovištu koje je došlo do izražaja u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima i smatraju da se formom štite interesi i primaoca i davaoca izdržavanja, tako da svaki ugovor o doživotnom izdržavanju treba da bude zaključen u formi solemnizovane isprave (Perović 1964, 56), drugi smatraju da ugovor o doživotnom izdržavanju čiji je predmet pokretna stvar ne podleže formi ako se svojina prenosi na davaoca izdržavanja za života primaoca izdržavanja (Subotić 1960, 49–50). To drugo stanovište danas je preovladalo u našoj sudskoj praksi, iako se može opravdano kritikovati.¹³ Naime, u takvom gledištu ne vodi se računa o tome da je ugovor o doživotnom izdržavanju ugovor sa trajnim izvršenjem prestacija. Primalac izdržavanja gubi stvarno pravo – svojinu na pokretnoj

---

naziv „ugovori o dosmrtnom izdržavanju”) i kritikuje hrvatskog zakonodavca što je propustio da prilikom donošenja novog Zakona o nasljeđivanju uredi i taj modalitet ugovora o doživotnom izdržavanju.

¹² Ako je predmet ugovora o doživotnom izdržavanju nepokretnost, onda iz notarskih propisa i propisa kojima se uređuje promet nepokretnosti nesporno proističe da se takav ugovor mora zaključiti u formi javnobeležnički solemnizovane isprave, nezavisno od toga da li se prelazak svojine na davaoca izdržavanja odvija neposredno po zaključenju ugovora ili u momentu smrti primaoca izdržavanja. Videti član 4 Zakona o prometu nepokretnosti (*Službeni glasnik RS* 93/14, 121/14 i 6/15) i član 93 Zakona o javnom beležništvu (*Službeni glasnik RS* 31/11, 85/12, 19/13, 55/14, 93/14, 121/14, 6/15 i 106/15).

¹³ Videti Načelno mišljenje Proširene sednice Saveznog vrhovnog suda, br. 8/1957, od 11. januara 1957, objavljeno u *Kurdulija* 1976, 229; odluku Okružnog suda u Valjevu, Gž 266/2007, od 1. oktobra 2007, *Sudska praksa* 1–2/2010, 24.

stvari, a kao naknadu za to stiže obligaciono pravo – pravo da do svoje smrti zahteva od davaoca izdržavanja da izvrši određena periodična davanja. U ugovoru o doživotnom izdržavanju uvek lebdi u vazduhu jedna opasnost za primaoca izdržavanja: da li će davalac izdržavanja moći (na primer, tokom vremena može postati insolventan ili se može i sam razboleti) i hteti da izvršava svoju ugovornu obavezu (na primer, između ugovornika se može javiti netrpeljivost). Ta okolnost čini poziciju primaoca izdržavanja nezavidnom. On gubi pravo svojine (sigurnu vrednost), a za uzvrat dobija neizvesnu protivčinidbu. Zbog toga postoji potreba da primalac izdržavanja bude poučen o pravnim posledicama ugovora koji zaključuje i zaštićen od pre nagljenog i nepromišljenog odlučivanja. U modalitetu ugovora sa obavezom doživotnog izdržavanja u kojem je premet primaočeve obaveze pokretna stvar postoji isti pravno-politički razlog da se propiše forma za zaključenje ugovora koji je nalagao da se predvidi pismena forma za sklapanje ugovora o prodaji pokretne stvari sa obročnim otplatama cene.¹⁴

Drugo pitanje tiče se obezbeđenja prava primaoca izdržavanja. Ako se odmah po zaključenju ugovora o doživotnom izdržavanju svojina prenese na davaoca izdržavanja, on može po svojoj volji raspolagati stvarju. Takav splet okolnosti mogao bi biti poguban za primaoca izdržavanja jer davalac može otuđiti stvar i prestati da daje izdržavanje. Primalac bi imao mogućnost da zahteva da se raskine ugovor o doživotnom izdržavanju i naknadu vrednosti stvari, ali od tih pravnih sredstava ne bi imao neku praktičnu korist ako je davalac izdržavanja insolventan. Zbog toga bi primalac izdržavanja trebalo da prilikom zaključenja takvog ugovora o doživotnom izdržavanju predvidi neko sredstvo kojim će obezbediti svoja ugovorna potraživanja, na primer da se konstituiše hipoteka na nepokretnosti koju prenosi u svojinu davaocu izdržavanja. Međutim, ako se ima u vidu opšti društveni kontekst u kojem neko lice pristaje da zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju, teško je očekivati da će ono insistirati na ugovaranju obezbeđenja za svoja potraživanja. Zbog toga u uporednom pravu postoje zakonom predviđena obezbeđenja prava primaoca izdržavanja. Na primer, u švajcarskom pravu je predviđeno da primalac izdržavanja ima zakonsku hipoteku na stvari koju je preneo u svojinu davaoca izdržavanja radi obezbeđenja svog potraživanja (član 523 švajcarskog Zakonika o obligacijama i član 837, stav 1 švajcarskog Građanskog zakonika). Po uzoru na švajcarsko pravo, u članu 945, stav 1 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima predviđeno je da se pravo primaoca izdržavanja obezbedi *ex lege* konstituisanjem realnog tereta na stvari koja je predmet ugovora: „Prilikom prenosa svojine nepokretnosti na davaoca izdržavanja upisaće se u zemljišnoj knjizi da je opterećena pravom primaoca

---

¹⁴ Videti član 543 Zakona o obligacionim odnosima.

na doživotno izdržavanje.“ Prednacrtom građanskog zakonika Republike Srbije nije predviđeno nikakvo zakonsko obezbeđenje primaoca izdržavanja koji svojinu prenosi na davaoca izdržavanja odmah po zaključenju ugovora.

Treće pitanje se odnosi na poseban slučaj ništavosti ugovora o doživotnom izdržavanju u kojem je svojina prenet na davaoca neposredno po zaključenju ugovora. U takvoj situaciji davalac ima mogućnost da pribira plodove stvari koju je stekao na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju, na primer da nepokretnost izdaje u zakup i naplaćuje zakupninu. S tim u vezi, postavlja se pitanje da li se može smatrati poštenim ugovor o doživotnom izdržavanju u kojem se obaveze davaoca izdržavanja iscrpljuju isključivo u novčanim davanjima čija je visina manja od koristi koju je stekao od stvari. Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije to pitanje ne dotiče. Nasuprot tome, u članu 948, stav 1 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima predviđeno je jasno rešenje za takvu situaciju: „Ako je vrednost svih davanja i usluga, na koje po ugovoru o doživotnom izdržavanju ima pravo primalac izdržavanja, manja od plodova i ostalih koristi koje se mogu imati od stvari prenesenih na davaoca izdržavanja, ili je jednaka sa njima, ugovor o doživotnom izdržavanju je ništav.“ U stavu 3 člana 948 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima predviđena je i mogućnost konverzije: „Ali će ugovor ostati na snazi ako je primalac izdržavanja prilikom zaključenja ugovora imao nameru da učini dar davaocu izdržavanja.“

3. MESTO UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU U ZAKONSKOM SISTEMU

Redaktori Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije i prof. Mihailo Konstantinović nemaju isto stanovište o tome gde treba normirati ugovor o doživotnom izdržavanju. Da li je tom institutu mesto među naslednopravnim propisima (zakon kojim se uređuje nasleđivanje ili deo građanskog zakonika posvećen naslednom pravu) ili pak među propisima kojima se uređuju posebni obligacionopravni ugovori (zakon kojim se uređuju obligacije ili deo građanskog zakonika kojim se uređuje obligaciono pravo)?

Prof. Konstantinović stoji na stanovištu da je ugovor o doživotnom izdržavanju institut obligacionog prava i da mu je mesto u zakonu kojim se uređuju obligacije. Redaktori Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije ugovor o doživotnom izdržavanju uređuju u petoj knjizi koja je posvećena nasleđivanju.

Stanovište prof. Konstantinovića ima jače pravnoteorijsko utemeljenje. Već smo napomenuli da su redaktori Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije sledili tradiciju koja je skoro osam decenija duga u srpskom

pravnom poretku, a prema kojoj se ugovor o doživotnom izdržavanju normira u zakonu kojim se uređuje nasleđivanje. Takav pristup nije posledica nekog promišljenog teorijskog stava prema kojem je ugovor o doživotnom izdržavanju naslednopravni institut već specifičnih društvenih okolnosti koje su postojale u vreme rada na saveznom Zakonu o nasleđivanju iz 1955. godine (Marković 1955, 142). Naime, nasledno pravo u objektivnom smislu čine norme kojima se uređuju imovinskopravne posledice smrti fizičkog lica (Đurđević 2018, 21). Zadatak naslednopravnih normi jeste da urede prelazak zaostavštine sa ostavioca na njegove naslednike nakon ostaviočeve smrti i pravni položaj naslednika (Lange 2011, 19; Lange, Kuchinke 2001, 12). Ugovor o doživotnom izdržavanju ne spada ni u šta od toga. On nije osnov pozivanja na nasleđe. Za razliku od ugovora o nasleđivanju,¹⁵ koji je u srpskom pravu zabranjen, a kojim ugovorni ostavilac svom saugovorniku ili trećem licu ostavlja celokupnu zaostavštinu ili njen alikvotni deo, ugovorom o doživotnom izdržavanju davalac izdržavanja stiče jedno ili više tačno određenih prava koje primalac izdržavanja mora posedovati u momentu zaključenja ugovora.¹⁶ Drugim rečima, nasuprot ugovornom nasledniku, koji je univerzalni sukcesor ugovornog ostavioca, davalac izdržavanja je singularni sukcesor primaoca izdržavanja. Ugovor o doživotnom izdržavanju je instrument razmene dobara i usluga između dveju strana – jedna dobija određenu stvar ili kakvo drugo pravo, a kao naknadu za to dužna je da izdržava drugu stranu. U jednom modalitetu ugovora o doživotnom izdržavanju davalac izdržavanja stiče svojinu u momentu smrti primaoca izdržavanja, što u praksi taj ugovor približava naslednom pravu, ali ga ne čini naslednopravnim institutom.¹⁷ Kao što ni poklon za slučaj smrti ne predstavlja institut naslednog prava, tako ni ugovor o doživotnom izdržavanju ne treba smatrati institutom naslednog prava zbog toga što u momentu smrti primaoca izdržavanja njegova svojina prelazi na davaoca izdržavanja.

---

¹⁵ O razlici između ugovora o nasleđivanju i ugovora o doživotnom izdržavanju videti Đurđević 2009, 203.

¹⁶ Videti član 194, stav 2 Zakona o nasleđivanju.

¹⁷ To što se ugovor o doživotnom izdržavanju na pravnim fakultetima u Srbiji izučava u predmetu nasledno pravo više je posledica težnje nastavnika i autora udžbenika da nastavni plan određenog predmeta upodobe sadržini zakona koji je najznačajniji izvor tog predmeta nego nekog ozbiljnijeg teorijskog promišljanja. To se jasno može videti na primeru jednog od najdugovečnijih srpskih udžbenika iz naslednog prava, čiji je autor prof. Borislav Blagojević. U prvim izdanjima udžbenika iz naslednog prava prof. Blagojevića nije bio obrađen ugovor o doživotnom izdržavanju (Blagojević 1954). Međutim, njegovi udžbenici objavljeni posle donošenja saveznog Zakona o nasleđivanju sadrže i izlaganja o ugovoru o doživotnom izdržavanju (Blagojević 1955, 312–318).

4. RASKID UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU ZBOG POREMEĆENIH ODNOSA IZMEĐU UGOVORNIKA

U članu 950, stav 1 Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima predviđeno je da ako su se odnosi između ugovornika iz bilo kog uzroka toliko poremetili da je njihov zajednički život postao nepodnošljiv, svaki od njih može zahtevati da se raskine ugovor. U članu 2709, stav 1 Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije na drugačiji način se uređuje mogućnost raskida ugovora o doživotnom izdržavanju zbog poremećenih odnosa: „Ako se međusobni odnosi ugovornika iz bilo kog uzroka toliko poremete da postanu nepodnošljivi, svako od njih može da raskine ugovor.“ Dok se u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima insistira na tome da „zajednički život“ između davaoca i primaoca bude poremećen, u Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije kaže se da je za raskid dovoljno da njihovi odnosi budu nepodnošljivi, pri čemu se ne insistira na tome da između njih postoji ugovorom ili *de facto* uspostavljen zajednički život.

Rešenju koje je predloženo u Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije mogu se uputiti opravdane zamerke (Vukotić 2017, 759–761). U nekim situacijama za izvršenje obaveza davaoca izdržavanja je, po prirodi stvari, nužno da vodi zajednički život sa primaocem izdržavanja, na primer, kada se davalac izdržavanja obavezao da svakodnevno neguje primaoca izdržavanja i pruža mu pomoć. Izvršavanje takve obaveze podrazumeva zajednički život, a ako taj zajednički život iz bilo kog razloga postane nepodnošljiv, opravdano je raskinuti ugovor o doživotnom izdržavanju jer se svrha tog ugovora ne može više ostvariti. Međutim, u praksi se ugovaraju i drugačiji modaliteti obaveze izdržavanja koji ne podrazumevaju svakodnevni lični kontakt između ugovornih strana, na primer, kada je ugovorom precizirano da se obaveza davaoca izdržavanja sastoji u tome da primaocu izdržavanja plaća račune, lečenje, negu i usluge trećih lica i da mu finansira svakodnevne životne potrebe. Ako je ugovorom o doživotnom izdržavanju obaveza davaoca izdržavanja tako predviđena, ona se može izvršiti a da se pri tome ugovorne strane uopšte ne vide. U takvim situacijama primalac može, bez opravdanog razloga, prekinuti svaki kontakt sa davaocem izdržavanja, odbiti da prima izdržavanje, a onda tražiti raskid ugovora zbog poremećenih odnosa. Često je takvo ponašanje primaoca izdržavanja podstaknuto njegovom željom da zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju sa nekim drugim licem. Tada zaista postoji nepodnošljiv odnos između ugovornika, a kako je za raskid ugovora irelevantna krivica za poremećaj odnosa, primalac može zahtevati da se raskine ugovor iako je skrivio poremećaj međusobnih odnosa. Sledstveno tome, u Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije primaocu izdržavanja se daje mogućnost da se bez opravdanog razloga posvađa sa

davaocem i tako *de facto* ishoduje jednostrani raskid ugovora. Da bi sprečio takav ishod, Vrhovni sud Srbije morao je u jednom slučaju¹⁸ da odstupi od svoje prakse da je za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju irelevantna krivica za poremećaj međusobnih odnosa i da odbije primaočev zahtev za raskid ugovora jer postoji njegova isključiva krivica za neizvršavanje ugovornih obaveza. U obrazloženju te odluke stoji: „Bezrazložno onemogućavanje izvršenja ugovora od strane tužilje kao primaoca izdržavanja predstavlja samovolju koja ne može dobiti svoje opravdanje u pravu na priznanje toj stranci posebnog prava na raskid ugovora.“

5. ZAKLJUČAK

Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima objavljena je pola veka pre Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije. Ta činjenica, sama za sebe, mogla bi da navede na zaključak da su njene odredbe kojima se uređuje ugovor o doživotnom izdržavanju prevaziđene, a da predložena rešenja jednog znatno mlađeg zakonskog prednacrta mogu bolje da odgovore potrebama današnjeg vremena. Međutim, nakon pažljive analize odredaba o ugovoru o doživotnom izdržavanju u Skici za zakonik o obligacijama i ugovorima i u Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije nameće se drugačiji zaključak: odredbe iz Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima više odgovaraju potrebama današnjeg srpskog društva nego odredbe Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije, koji je objavljen pre tri godine.

Razlog takve kontradiktornosti leži u drugačijem pristupu normativnom uobličavanju. Prof. Konstantinović je studiozno pristupao kodifikatorskom poslu, svestan mnogih praktičnih izazova koje treba da reši normiranjem određenog pravnog instituta.¹⁹ Nasuprot takvom pristupu, redaktori Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije, ili bar oni u čiju odgovornost

---

¹⁸ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev 81/2003 od 22. januara 2003, prema Antić, Đurđević 2003, 242–243.

¹⁹ O tome najbolje govore svedočenja njegovih savremenika. Tako je jednim svečanim povodom prof. Miodrag Orlić, nekadašnji Konstantinovićev student i fakultetski saradnik, zabeležio: „Što se tiče Konstantinovića, njegova delatnost je pored nastave na Pravnom fakultetu bila usmerena na razmatranje onih pravnih pitanja koja su bila od odlučujuće važnosti za dalji razvoj prava i stvaranje novog zakonodavstva. Rezultati Konstantinovićevog stvaranja nisu namenjeni neposredno studentima... nego sudijama i advokatima koji će ga primenjivati i profesorima koji će ga razrađivati, komentarisati i o njemu predavati. To naučno delo je u višoj sferi prava, jer sadrži jezgro koje će stalno, iznova inspirisati budući rad u oblasti Građanskog prava“ (Orlić 2006, 52).

spada rad na odredbama o ugovoru o doživotnom izdržavanju, zadovoljili su se bez preteranog promišljanja odredbama iz starijih zakonskih tekstova i preuzeli ih potpuno nesvesni bitno drugačijih društvenih okolnosti u kojima su nastajali tekstovi koje preuzimaju.

LITERATURA

- [1] Antić, Oliver, Dejan Đurđević. 2003. *Priručnik za nasledno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- [2] Blagojević, Borislav. 1954. *Nasledno pravo*. Beograd: Naučna knjiga.
- [3] Blagojević, Borislav. 1955. *Nasledno pravo FNRJ s osvrtom na prava drugih država*. Beograd: Naučna knjiga – Prosveta.
- [4] Đurđević, Dejan. 2/2009. Uvođenje ugovora o nasleđivanju u srpsko pravo. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu* 57: 186–211.
- [5] Đurđević, Dejan. 2018. *Institucije naslednog prava*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- [6] Jelčić, Olga. 2003. Ugovori o doživotnom i dosmrtnom izdržavanju. *Novo nasljednopravno uređenje*, ur. Mihajlo Dika. Zagreb: Narodne novine.
- [7] Kurdulija, Momčilo. 1976. *Priručnik za nasledno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
- [8] Lange, Knut Werner. 2011. *Erbrecht*. München: Beck.
- [9] Lange, Heinrich, Kurt Kuchinke. 2001. *Erbrecht*. München: Beck.
- [10] Marković, Božidar S. 1955. *Zakon o nasleđivanju – sa objašnjenjima i napomenama*. Beograd: Savez udruženja pravnika Jugoslavije.
- [11] Orlić, Miodrag. 2006. Skica za portrete trojice profesora Građanskog prava. *Sto šezdeset pet godina Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, ur. Miodrag Jovanović. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu – Službeni glasnik.
- [12] Perović, Slobodan. 1964. *Formalni ugovori u građanskom pravu*. Beograd: Naučna knjiga.
- [13] Perović, Slobodan. 1995. *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*. Beograd: Savremena administracija.
- [14] Subotić, Nevenka. 1–2/1960. Forma ugovora o doživotnom izdržavanju. *Pravni život* IX.
- [15] Vukotić, Miloš. 10/2017. Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog poremećenih odnosa. *Pravni život* LXVI: 755–772.

Dejan B. ĐURĐEVIĆ, PhD

Professor, University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

**NORMATIVE CONSTRUCTION OF THE LIFE CARE CONTRACT
IN THE DRAFT CODE ON OBLIGATIONS AND CONTRACTS AND
IN THE PREDRAFT OF THE CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF
SERBIA**

Summary

The article provides a comparative analysis of the legislative proposals contained in the Draft Code on Obligations and Contracts and the Predraft of the Civil Code of the Republic of Serbia. The text explains the historical development of the life care contract in Serbian legislation and the circumstances that formed it and placed it into codification devoted to law on inheritance. The author is strongly critical of the proposals in the Predraft because its authors did not take advantage of the opportunity to create new rules that would be adequate in contemporary circumstances, but rather copied the existing rules of the Law on Inheritance, which have long been recognized as deficient in certain aspects. The author concludes that the life care contract deserves a new and more comprehensive legislative regime, which would respond to practical needs and solve existing dilemmas.

Key words: *Life care contract. – Codification. – Legislation. – Mihailo Konstantinović. – Civil Code.*

Article history:

Received: 13. 9. 2022.

Accepted: 30. 11. 2022.